

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)
مدرسه علمیه حضرت رقیه
شهر مشهد

عنوان تحقیق

علل و ریشه های بی توجهی نوجوانان و جوانان به نماز

پژوهشگر:

اعظم قنبری

چکیده

از بهترین و عالی ترین اعمال دینی امر نماز است که اسلام به آن توجه زیادی کرده است و برای آن آثار و فوائد زیادی در آیات و روایات مطرح نموده است.

اگر چه عبادت در تمام ادیان آسمانی وجود دارد ولیکن بهترین و زیباترین نوع عبادت همین نمازی است که در اسلام به شکل و کیفیت خاصی آمده و مسلمانان دعوت به اقامه آن شده‌اند.

در قرآن کریم فلسفه خلقت را عبادت خدای متعال بیان کرده است و در این راستا نماز، نقش مؤثری را ایفا می‌کند زیرا اکمل عبادت خدای متعال نماز است.

لذا بحثی که در این پایان نامه مورد بررسی قرار گرفته قسمت اعظم آن مربوط به بیان علل و ریشه‌های بی توجهی نوجوانان و جوانان به نماز در این قشر پر نیرو و پر تحرک می‌باشد.

همان طور که می‌دانید یکی از واقعیتهای موجود در بخشی از جامعه امروزی بی توجهی به معنویات مخصوصاً در امر عبادت و نماز است که اغلب در نسل جوان و نو پای امروزی وجود دارد و لذا وظیفه ایجاب می‌کند تا ریشه‌ها و علل این بی توجهی را کشف نمود و راهکارهایی مناسب برای آن بیان نمود و تا ریشه‌ها و علل کشف نشود راهکارها بی اثر و بی فایده است و باید ما تلاش کنیم تا این نسل پر ارزش را از این مهلکه نجات دهیم. مواردی که در این پایان نامه مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته عبارتند از فصل اول شامل موضوع عبادت می‌باشد که این فصل به چند بخش تقسیم می‌گردد.

1- تعریف عبادت

2- اهمیت عبادت

3- فلسفه عبادت

4- اثرات عبادت

5- اهداف عبادت

فصل دوم شامل موضوع نماز می‌باشد که این فصل هم به چند بخش تقسیم می‌گردد.

1- تعریف نماز

2- اهمیت نماز

3- فلسفه نماز

4- اثرات نماز

5- سابقه نماز

فصل سوم که مهمترین و بیشترین فصل این پایان نامه را به خود اختصاص داده است آشنایی نسل جوان و نوجوان به نماز و بررسی راههای ترویج و گسترش فرهنگ نماز در میان آنها است.

که شامل بخش‌هایی از قبیل :

- 1- شناخت نوجوانان و جوانان از نظر روانشناسی و اهمیت این دوره
- 2- نماز و ضرورت آن برای نسل نوجوان و جوان
- 3- علل بی توجهی جوانان به نماز و بیان راهکارهایی در این زمینه
- 4- عوامل موثر در گرایش جوانان به نماز
- 5- شیوه‌های مثبت در گرایش جوانان به نماز
- 6- بیان وظایف والدین، مدیران و مربیان، الگوهای دینی و مبلغان، مسئولان و دستگاہ‌های فرهنگی، رسانه‌های گروهی در جذب نوجوانان و جوانان به نماز

فهرست

	عنوان
ج	کلیات
	فصل اول: عبادت
3	معنی عبادت
6	اهمیت و ارزش عبادت
6	فلسفه عبادت
7	اثرات عبادت
10	انگیزه‌های عبادت
	فصل دوم : نماز
14	معنی نماز
15	اهمیت و ارزش نماز بر اساس روایات معصومین علیه‌السلام
17	فلسفه نماز
18	فواید و آثار نماز
27	سابقه نماز
	فصل سوم: جوانان و نماز
31	شناخت نوجوان و جوان از نظر روانشناسی
33	خصیصه‌های دوران نوجوانی و جوانی
35	اهمیت دوران نوجوانی و جوانی
37	نماز و ضرورت آن برای نسل نوجوان و جوان
38	علل بی توجهی نوجوان و جوان به نماز و بیان راهکارهایی در این زمینه
38	اولین علل بی توجهی نوجوانان و جوانان به نماز: عدم آشنایی به فلسفه و اسرار نماز
40	دومین علل: احساس تحجر و عقب ماندگی
41	سومین علل: تنبلی و تن پروری
42	چهارمین علل: احساس ریا و خود نمایی
43	پنجمین علل: بی فایده بودن نماز به علت احساس گناهکاری
44	ششمین علل: غفلت و سهل انگاری نسبت به انجام نماز
45	هفتمین علل: عادت بر ترک نماز خواندن
46	هشتمین علل : نارسائی‌های معنوی در خانواده
56	نهمین علل: اجتماع فاسد و محیط زدگی
65	عوامل مؤثر در گرایش نوجوانان و جوانان به نماز
76	شیوه‌های منفی در گرایش نوجوانان و جوانان به نماز

77..... شیوه‌های مثبت در گرایش نوجوانان و جوانان به نماز.....

فصل چهارم: بیان وظایف

79..... وظیفه والدین در اقامه نماز نوجوان و جوان

81..... وظیفه مدیران و مربیان مدرسه

81..... وظیفه الگوهای دینی و مبلغان مدرسه

81..... وظیفه مسئولان و دستگاههای فرهنگی

82..... وظیفه و نقش رسانه‌های گروهی

84..... پیشنهادات.....

85..... منابع

مقدمه :

منت خدای را عزوجل - که طاعتش موجب قربت است و به شکراندرش، مزید نعمت، هر نفسی که فرو می‌رود همه حیات است و چون بر می‌آید مفرح ذات .

همان طور که می‌دانید: راجع به فلسفه نماز، اهمیت و ضرورت آن کتابهای زیادی و سخنان فراوانی نوشته و گفته شده است .

اما مسأله و مشکل اصلی چگونگی گسترش و ترویج فرهنگ نماز و اعتلای این فریضه الهی در میان نسل نوجوان و جوان ما است. و مهم ترین عامل تاثیر گذار بر اهتمام و توجه به نماز ایمان و باور مسئولان تعلیم و تربیت است. به این نکته که مسئولان آموزش و پرورش و تعلیم و تربیت، معلمان و مربیان و مدیران عزیز و گرامی تعیین کنند که مهمترین بعد تربیت دینی و معنوی و اخلاقی نسل نوجوان و جوان است.

در حقیقت انسان سازی و آدم سازی وظیفه بزرگ و مهم آموزش و پرورش است. تا بدین وسیله نسل جوان ما بتواند یک زندگی سالم و فردی و اجتماعی را بسازد.

وقتی که این باور در معلمان ، مربیان و مدیران پیدا شد طبعاً برنامه ریزی و اهتمام می‌کنند و همه نیروهای مدرسه‌ای برای تحقیق این اهداف الهی بسیج می‌نمایند و باور می‌کنند که وقتی تربیت دینی یک رکن شد نماز و زیباترین تجلی پرستش و عبودیت می‌شود پس حتماً برای آن برنامه ریزی جدیتری را انجام می‌دهند .

تعریف و تبیین موضوع:

نماز ارتباط صمیمانه‌ای است میان انسان و خدا و تسلا بخش و آرامشگر دل‌های مضطرب و خسته و به ستوه آمده و مایه صفای باطن و برنامه‌ای است برای بازیافتن و آگاه ساختن خویش و اقیانوس بی‌کرانی که خبر آوردن از اعماق آن برای غواصان بزرگ از محالات است . نوجوانان و جوانان مملکت ما سرمایه‌های این مرز و بروم هستند و مهم ترین نیروی انسانی هر کشور را در نسل نوجوان و جوان آن کشور می‌توان یافت و این نیرو جوانی است که می‌تواند بر مشکلات زندگی فائق آمد. و ما باید بباییم با تلاش و کوشش فراوان رابطه‌ای معنوی بین جوانان و نماز برقرار سازیم و آنها را با این فریضه واجب آشنا سازیم و نگذاریم آنها در منجلاب گناه فرو روند و با نماز بیگانه باشند.

اهداف و ضرورتها :

یکی از واقعیتهای موجود در جامعه امروزی بی توجهی به معنویان مخصوصاً در امر عبادت و نماز است که اغلب در نسل جوان و نو پای امروزی مشاهده می‌شود و لذا وظیفه ایجاب می‌کند تا ریشه‌ها و علل این بی توجهی را کشف نموده و راهکارهای مناسب بیان نموده و تا ریشه‌ها و علل کشف شود. راهکارها بی اثر و بی فایده است و باید ما تلاش روز افزون کنیم تا این نسل پر ارزش را از این مهلکه نجات داد و آنها را با فلسفه نماز و احکام دین آشنا نمود و راهکارهایی را که برای جذب آنان به نماز وجود دارد بیان کرد.

پیشینه موضوع :

طی مطالعاتی که من درباره موضوع خود داشتم، تحقیقاتی که در زمینه نماز و رابطه‌اش با نوجوانان و جوانان وجود داشت در قالب کتاب، مقاله، شعر شده بود. ولی کتابی در مورد نماز و رابطه‌اش با نسل نوجوان و جوان باشد

وجود نداشت مثلاً هر مطلب در یک کتابی تحت یک عنوانی قرار داشت و باید اینها همه دسته بندی و طبقه بندی می شد و من سعی کردم در این پایان نامه این موارد را دسته بندی کنم .

روش تحقیق:

روش تحقیق من در این پایان نامه بیشتر به صورت کتابخانه‌ای و چند تایی هم مصاحبه بوده است. من در رابطه با موضوع کتابهایی را که در زمینه نماز و نوجوانان و جوانان بوده است مطالعه نموده‌ام و در میان آنها کتابهایی را انتخاب کردم که با موضوع من رابطه داشته باشد.

فرضیه و سؤالات

سؤالاتی که در این رابطه وجود دارد عبارتند از:

- 1- علل بی توجهی جوانان به نماز چیست؟
 - 2- راههای ترویج و گسترش نماز در بین نوجوانان و جوانان چیست؟
 - 3- راهکارهای مناسب برای جذب نوجوانان و جوانان به نماز چیست؟
 - 4- وظیفه خانواده ، مدرسه ، مبلغان ، دستگاههای دولتی ، رسانه‌های جمعی ، گروهی و . . . در این باره چیست؟
- که سعی شده است در این پایان نامه به این سؤالات جواب داده شده باشد.

کلید واژه‌ها :

- 1- عبادت : عبارتست از خضوع و خشوع علمی یا لفظی که از اعتقاد به الوهیت سرچشمه می‌گیرد.
- 2- نماز: نماز عبارتست از افعال مخصوص و ویژه‌ای که یکی پس از دیگری انجام می‌شود و شروع آن با تکبیره الاحرام و پایان آن با سلام است.
- 3- جامعه: معنی لغوی آن عبارتست از گرد کردن - گرد هم آوردن، فراهم کردن و بر هم افزودن است و معنای اصطلاحی جامعه عبارتست از مجموعه‌ای از انسانهایی که با هم زندگی می‌کنند، کارهایشان مستقل و مجزای از یکدیگر نیست بلکه تحت یک «تقسیم کار» با هم مرتبط است، و آنچه از کار جمعی‌شان حاصل می‌آید در میان همه‌شان توزیع می‌شود.
- 4- آموزش و پرورش: تأثیری عظیم در آگاه شدن مردم از بدی اوضاع و احوال موجود، نادرستی ارزشها و آرمانهای حاکم، سوء نیت قدرتمندان و زمامداران و نیز اوضاع و احوال مطلوب و ارزشها و آرمانهای صحیح ، بدین ترتیب آموزش و پرورش هم بر علم و دانش مردم می‌افزاید و هم بر اقبال و گرایش آنان به اوضاع و احوال و ارزشها و آرمانهای مطلوب و صحیح .

پیشنهادات :

- 1- تلاش و کوشش خانواده برای تربیت دینی و مذهبی فرزندان از همان بدو تولد .
- 2- تبلیغات گسترده در مدارس، جامعه، رسانه‌های گروهی صورت گیرد برای شناخت نوجوانان و جوانان و بهاء دادن به این قشر پر ارزش و پر اهمیت .
- 3- تبلیغات فراوان در مورد موضوع نماز و ترویج آن برای همه‌ی نسلهای جامعه بلاخص برای نسل نوجوان و جوان مملکت مان .

معانی عبادت:

مرحوم علامه طباطبائی در تفسیرالمیزان درباره عبادت می‌فرماید: «عبادت تنها خضوع و خشوع نیست، بلکه حقیقت عبادت آن است که بنده خود را در مقام مملوکیت خدا بداند و به همین دلیل سجده برای غیر خدا را ممنوع می‌داند.»¹

و همچنین نویسنده المنار در تفسیر سوره حمد عبادت را چنین معرفی می‌کنند «عبادت تنها به معنی نهایت خضوع نیست بلکه توأم با اعتقاد به عظمت معبود باشد و لذا ممکن است عاشقی در برابر معبود خود نهایت خضوع را کند با این حال آن را عبادت نمی‌گویند چون خضوع بی‌نهایت بسیاری از مردم در برابر رؤسا و پادشاهان و بزرگان نیز چنین است.»² «نویسنده کتاب آئین و هابیت، تجزیه و تحلیل زیبایی در تعریف واژه عبادت دارد: وی می‌نویسد اگر عبادت را به معنی خضوع و اظهار تذلل تفسیر کنیم آن‌گونه که اهل لغت بیان کرده‌اند نمی‌تواند بیانگر معنی صحیح و دقیق و کامل لفظ عبادت باشد زیرا اگر عبادت با خضوع و تذلل مترادف باشد در جهان نمی‌توان برای کسی شناسنامه توحیدی صادر کرد و نمی‌توان فردی را موحد خواند، زیرا بشر فطرتاً در برابر کمال مادی و معنوی انسانهای بالاتر خاضع و متواضع می‌گردد مانند شاگرد در برابر استاد، و فرزند در برابر پدر و مادرش به معنی خضوع بی‌نهایت: و دیگر معنی عبادت عبارتست از خضوع بی‌نهایت تفسیری دست کمی از تفسیر نخست ندارد.

«عبادت را اهل لغت این چنین معنا کرده‌اند: عبادت را به معنی غایت خضوع و تذلل دانسته‌اند و گفته‌اند چون عبادت اعلی مراتب خضوع است، پس لایق نیست برای کسی که اعلی مراتب وجود و کمال و اعظم مراتب نعم و احسان را دارد.»¹

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ. تنها تو را می‌پرستیم و تنها از تو یاری می‌جوییم.

¹ - محسن طباطبائی، تفسیرالمیزان، ج 1، ص 124.

² - محمدعلی‌الحسن، اعداد المنار، مؤسسه الرساله، محسن طباطبائی، تفسیرالمیزان، ج 1، ص 124.

¹ - امام خمینی «رحمه الله علیه»، تفسیر سوره حمد، ص 140.

چون خداوند متعال سرچشمه همه خیرات و کمالات است و کمال هر چه در پرتوی ربوبیت او حاصل می‌شود و چون همه هستی ملک اوست و تمام نعمت‌هایی که به بشر، اعطاء شده معلول لطف و رحمت الهی است و بازگشت انسان به سوی خدا و روز حساب و جزا است بنابراین عبادت و پرستش منحصرأ از آن خداوند یگانه است.

پس بنابراین با تعاریف فوق می‌توان حقیقت عبادت را چنین معرفی کرد: حقیقت عبادت همان دعا و راز و نیاز کردن با خداوند متعال است همان‌طور که پیامبر اکرم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ و آله می‌فرماید: *الدُّعَا مُخُّ الْعِبَادَةِ وَ لَا يَهْلِكُ مَعَ الدُّعَاءِ أَحَدٌ*² دعا مغز و لب عبادت است و با وجود دعا کسی هلاک نمی‌شود و از دیدگاه قرآن معیار و ملاک رفعتشان و منزلت انسان در پیشگاه پروردگار دعا است و اگر دعا نبود انسان شأن و مقامی هم نداشت پس با دعا کردن و عبادت انسان می‌توان خودش را به خدای خود نزدیک کند و از او در کارهایش یاری بجوید و خود را به حلقه عشق و محبت او و بدین وسیله خود را با کمک و استعانت از او در کارهایش موفق و پیروز باشد. به فرشتگان دستور می‌دهد که در برابر آدم سجده کند. «وَ اِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا اِلَّا ابْلِيسَ³». هنگامی که به فرشتگان گفتیم به آدم سجده کنید پس همه سجده کردند جز ابلیس.

سجده در برابر آدم یکی از مصادیق اظهار تذلل و خضوع بی‌نهایت است. و یا مثال دیگر درباره خضوع بی‌نهایت سجده یعقوب به حضرت یوسف علیه‌السلام است.

تعریف صحیح عبادت عبارتست از خضوع علمی یا لفظی که از اعتقاد به الوهیت سرچشمه می‌گیرد و عبادت خضوعی است در برابر کسی که او را رب می‌دانیم و می‌توانیم در قالب دیگر بگویم عبادت خضوع قولی یا عملی است که از اعتقاد به ربوبیت سرچشمه می‌گیرد. همان‌طور که در قرآن کریم آمده است: «اِنَّ اللّٰهَ رَبِّيْ وَ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ»¹ خداوند، پروردگار و صاحب من و شماست پس او را پرستید. این است راه مستقیم.

به عبارت دیگر عبادت عبارتست از خضوع در برابر کسی که او را خدا یا مبدا کارهای خدایی بدانیم. شکی نیست که قرآن اصرار دارد که کارهای مربوط به این جهان خلقت و آفرینش، معاد،

² - سفینه البحار، ج 1 ص 446.

³ - سوره بقره، (2)، آیه 34.

¹ - آل عمران، (3)، آیه 51.

حیات جانداران و آمرزش گناهان و غیره همه اینها را منتهی به خدا بداند و از اتنساب به غیر از او پرهیز نمایند.

و حسن مصطفوی می‌نویسد: ((نهایت خضوع در برابر مولی همراه با اطاعت او عبادت نامیده می‌شود و طریحی می‌نویسد: که حقیقت عبودیت آن است که بنده اموالی را که خداوند به او عنایت کرده، ملک خویش ندانسته انقطاع به ذات پروردگار که کامل‌ترین عبادت ماست توجه زیادی شده است)).² دعای کمیل از اول تا به آخر، همان نیایش به معنی عالی است. شما در سراسر این دعا نه بهشت می‌بینید و نه جسم و اگر آمده، استطراداً به مناسبت مناجات شعبانیه و انسان وقتی این دعا را می‌خواند، می‌فهمد که اصلاً روح نیایش و عبادت در اسلام یعنی چه. در آن جا جز عرفان و محبت و عشق به خدا، جز انقطاع از غیر خدا و خلاصه جز سراسر معنویت چیز دیگر نیست و یا دعای ابوحزمه ثمالی نیز همین‌طور است.

همچنین مناجات پانزده‌گانه از امام زین‌العابدین علیه‌السلام هست که به مناجات «خمس عشر» معروف است. از دیدگاه نهج‌البلاغه، دنیای عبادت دنیای دیگری است، دنیای عبادت آکنده از لذت است. لذتی که با لذات دنیای سه‌بعدی مادی قابل مقایسه نیست. دنیای عبادت پر از جوش و جنبش و سیر و سفر است. دنیای عبادت شب و روز ندارد، زیرا همه روشنایی است، تیرگی و اندوه و کدورت ندارد، یکسره صفا و خلوص است.

از نهج‌البلاغه: چه خوشبخت و سعادت‌مند است کسی که به دنیا پا گذارد و نسیم جان‌بخش این دنیا او را نوازش دهد، آن‌کس که به این دنیا گام نهد دیگر اهمیت نمی‌دهد که دنیای ماده و جسم بر دیبا سر نهد یا خشت.»

اهمیت و ارزش عبادت:

یکی از مسائلی که از دیر زمان فکر انسان‌ها را به خود مشغول نمود فلسفه آفرینش انسان است که از خود می‌پرسد برای چه به این جهان آمده و آفرینش او به چه مبنای عقلی و نقلی استوار است.

² - حسن مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن، ج 8 ص 12.

قرآن کریم در پاسخ به این سؤال، زیباترین و رساترین سخن را دارد آن‌جا که می‌فرماید، «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»¹ من جن و انس را خلق نکردم مگر اینکه عبادتم کنند. به عبارت دیگر انسان از دیدگاه وحی برای عبودیت آفریده شده و غرض از خلقت معرفت ذات اقدس الهی و رسیدن به کمال طلق است.

فلسفه عبادت

((با مراجعه به متون دینی در می‌یابیم که در قرآن و سنت فلسفه بعضی از عبادات بیان شده است. مثلاً قرآن در یک‌جا می‌گوید: نماز را به پا دارید و در جای دیگر فلسفه‌اش را هم یادآوری می‌کند. «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»² همانا نماز انسان را از فحشاء و منکرات باز می‌دارد.

و اثر روحی نماز را متذکر می‌گردد که چگونه به انسان تعالی می‌دهد و به سبب این تعالی انسان از فحشاء و بدیها انزجار و انصراف پیدا می‌کند.

مثلاً درباره فلسفه خُمس می‌فرماید: برای پاک شدن اموال است. یا درباره فلسفه روزه می‌فرماید: برای این انسان روزه می‌گیرد که به یاد تنگی و گرسنگی قیامت بیافتند و یا ریاضت در برابر هواها و نفسانی می‌باشد.

به این ترتیب قرآن به احکام آسمانی در عین ماورائی بودن جنبه این دنیایی و زینتی می‌دهد و از انسان می‌خواهد درباره آنها اندیشه کند تا کنه مطلب برای او روشن گردد و تصور نکند که اینها صرفاً یک سلسله رمزهای مافوق فکر بشر است.

به طور کلی فلسفه عبادات به یاد خدا بودن و تقرب به ذات اقدس باری تعالی می‌باشد. و دیگر این که خداوند عبادت را دوست می‌دارد و از اینکه بنده‌اش با او صحبت می‌کند لذت می‌برد و دوست دارد که بنده‌اش او را صدا بزند و به یادش باشد.

نکته دیگر در رابطه با فلسفه عبادات: لازم نیست دلیل همه احکام را همه مردم در همه زبان‌ها بدانند. گاهی دلیل برخی از آنها روشن نیست ولی گذشت زمان آن را روشن می‌سازد و در فلسفه

¹ - سوره ذاریات، (51)، آیه 57.

² - سوره عنکبوت، (19)، آیه 45.

احکام عبادات نباید فقط نظریه فواید و آثار مادی آنها داشت و تنها به بعد اقتصادی، بهداشتی توجه کرد و از آثار روحی و معنوی و آخرتی آن غافل بود. کسی که خدا را حکیم و دستوراتش را بر اساس حکمت می‌داند، نباید به خاطر این که امروزه دلیل حکمی را نمی‌داند از انجام آن تخلف کند به عنوان مثال اگر شخصی مریض بگوید تا از خواص دارو آگاه نشوم آن را مصرف نمی‌کنم از درد خواهد مرد. اگر از بعضی اسرار جهان آگاه شدیم مغرور نشویم و توقع نداشته باشیم دلیل همه چیز را بدانیم. از مدار عادی خارج شویم و به دامن وسوسه‌ها نیفتیم مسائل دینی را باید بپذیریم و عمل کنیم. چرا که خداوند مهربان‌تر و هم داناتر و حکیم‌تر و هم آینده‌را می‌داند و هم آثار ظاهری و باطنی و نهان و آشکار را. همان عقلی که ما را به فهمیدن فلسفه احکام دعوت می‌کند. همان می‌گوید: اگر جایی ندانستی از آگاهان باتقوا بپرس که این همان تعبد در مقابل اولیاء دین است.

نتیجه این که کسانی هستند که روحیه تعهد و عبادت و تسلیم ندارند و در پی بهانه‌اند تا شانه از بار تکلیف و دینداری خالی کنند. از این رو مسئله تحقیق را عنوان می‌کنند و برای هر دستور دینی، دنبال فلسفه و دلیل می‌گردند و خیلی خود را روشنفکر جا می‌زنند. آنان مثل کودکان بهانه‌گیری هستند که هر لحظه بهانه می‌گیرند و آن کار که انجام شد بهانه‌ای دیگر می‌گیرند.

اثرات عبادت

اثرات عبادت عبارتند از:

نقش عبادت در سازندگی فرد برای جامعه.

نقش عبادت در ایجاد محبوبیت اجتماعی.

نقش عبادت در رهایی از کبر و روحیه استکباری.

نقش عبادت در کنترل ثروت و رفع تکاثر.

نقش عبادت در تحکم بنیان اجتماعی.

نقش عبادت در اصلاح امور اجتماعی.

اینک به توضیح موارد فوق می‌پردازیم.

1- نقش عبادت در سازندگی فرد برای جامعه:

عبادت، انسان را به خویش باز می‌گرداند و در پرتو ذکر و یاد خدا خود را آن‌چنان که هست می‌بیند و به نقص‌ها و کاستی‌های خود آگاه می‌گردد. و سرانجام مدارج کمال را یکی پس از دیگری می‌پیماید. و با رسیدن به هر مرتبه‌ای از درجات کمال و سازماندگی و تهذیب نفس، رذائل را از خود دور و به زیور خلیلات و مکالات فاضله آراسته و مزین می‌سازد.

بنابراین روحیات معنوی یک جامعه آن‌گاه سالم و در امان می‌ماند که سدی محکم و دژی نفوذ ناپذیر بین آحاد آن جامعه به وجود آید و بتواند جلوی فسادها و انحرافات را بگیرد. این سد محکم همان تقواست که ثمره و محصول عبادات است. و در سایه همین عبادات است که فرد می‌تواند در مقابل هر گونه فساد و انحراف و بی‌بندوباری مصون و در امان باشد.

2- نقش عبادت در ایجاد محبویت:

بر اساس آیات و روایات، کسانی که به خدا و نبوت و معاد ایمان داشته باشند و کردار شایسته انجام دهند خداوند محبت آن‌ها را در قلوب دیگران القاء می‌کند و ناخودآگاه همگان نسبت به آنان احساس نوعی محبت و دوستی می‌نمایند.

«ان الذین امنوا و عملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن وداً» به درستی آن‌هایی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته انجام دهند خداوند محبت و دوستی را برایشان قرار می‌دهد.¹

بدون تردید اگر آحاد جامعه نسبت به هم علاقمند باشند و یکدیگر را دوست بدانند بسیاری از مشکلات اجتماعی را رفع و بر دشمنانشان غالب و پیروز خواهند گشت.

3- نقش عبادت در رهایی از کبر و نفی روحیه استکباری:

همان‌طور که می‌دانیم یکی از عواملی که بنیان جامعه را متزلزل می‌سازد تکبر و خود بزرگ‌بینی است هر گاه تکبر در جامعه‌ای نفوذ پیدا کند و جامعه به این بیماری مزمن روحی گرفتار شود توفیق زدودن و ریشه‌کن کردن آن کمتر نصیب آن جامعه می‌گردند. و تنها راه معالجه و پیشگیری از این کبر عبادت و بندگی خداوند سبحان است. وقتی انسان در پیشگاه خداوند قرار می‌گیرد و با کمال ادب و

□ حسن واعظی نژاد، طهارت روح، ص 132.

¹ سوره مریم، (31)، آیه 96.

نهایت خضوع به رکوع و سجود می‌رود و با خشوع کامل پیشانی بر خاک می‌ساید آسان‌ترین شیوه مبارزه با کبر را انتخاب کرده است.

حضرت علی علیه‌السلام می‌فرماید: *وَ الصَّلَاةُ تَنْزِيهَا عَنِ الْكِبْرِ*: خداوند نماز را برای پاک شدن از کبر واجب کرده است.¹

4- نقش عبادت در کنترل ثروت و رفع تکاثر:

یکی از مشکلات جوامع بشریکه همواره انسان‌ها از آن رنج می‌برند اختلاف طبقاتی است که از طریق تکاثر و تراکم به وجود می‌آید. از این رو اسلام به منظور کنترل و تعدیل ثروت، دستورات لازم را صادر فرموده است و تحت عنوان تزکیه‌های واجب، اغنیاء را موظف به رعایت حال فقراء نموده است.

5- نقش عبادت در تحکیم بنیان اجتماعی:

در اسلام عباداتی چون نماز جماعت، نماز جمعه، حج به صورت گروهی انجام می‌شود که نقش آن‌ها را در تحکیم بنیان اجتماعی نمی‌توان نادیده گرفت.

6- نقش عبادت در اصلاح امور اجتماعی:

مطابق با آیات وارده آن کس که بین خود و خدا را اصلاح کند و رابطه خود را با معبود محکم نماید خداوند مسائل او را با جامعه اصلاح می‌نماید.

حضرت علی علیه‌السلام در این باره می‌فرماید: *«مَنْ أَصْلَحَ مَا بَيْنَهُ بَيْنَ اللَّهِ أَصْلَحَ اللَّهُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ النَّاسِ»* کسی که بین خود و خدا را اصلاح کند خداوند بین او و مردم را اصلاح خواهد کرد.²

و یا عبادت را از نظر تأثیر و فوایدی که بر آن مترتب می‌شود می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

1- تأثیر عبادت در خود عابد که به طور مستقیم فرد را می‌سازد و او را به صبغه الهی در

می‌آورد.

2- تأثیری که احیانا به طور غیر مستقیم در روحیه دیگران دارد و آنها را به سوی حق هدایت و

راهنمایی می‌کند به عنوان نمونه می‌توان به داستان فضیل بن عیاضی اشاره کنیم که او در آغاز زندگی

[□] حسین واعظی نژاد، طهارت روح، ص 133

¹ - نهج البلاغه، حکمت 244، ص 124

² - نهج البلاغه، حکمت 86.

راهزنی می‌کرد و شبی به همین منظور از دیوار بالا رفت که ناگهان صدای حزین و دل‌نشین عابدی شب‌زنده‌دار که در خلوت‌گه راز مشغول عبادت بود شنید که این آیه را قرائت می‌کرد: «أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ»¹

آیا نوبت به آن نرسیده که دل‌هایشان به یاد خدا خاشع گردد و به آنچه از حق نازل شد به دل توجه کند. و وقتی فضیل این آیه را شنید گویا مخاطب و طرف سخن اوست همان‌جا از صمیم دل گفت: پروردگار من، همین الان وقت آن رسیده که از گناهان خود توبه کنم و مشغول عبادت گردم.²

انگیزه‌های عبادت:

انگیزه‌های عبادت پروردگار را می‌توان در سه چیز خلاصه کرد:

انگیزه عبادت‌کننده امید و طمع به لطف و عنایت پروردگار و رسیدن به بهشت و نعمت‌های جاودان بهشتی باشد و از آن‌جا که خداوند بندگان مطیع خویش را به نعمت‌های بهشتی و وارد ساختن آن‌ها به بهشت جاودان را وعده داده است طبیعی است که عده‌ای به امید رسیده به بهشت و نعمت‌های آن خداوند را اطلاعات و پرستش کنند. قرآن در آیات فراوانی سخن از این وعده به میان آورده است و به عنوان نمونه می‌توان به این آیات اشاره کرد: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ»³ خدا به کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای نیکو و شایسته انجام می‌دهند وعده آمرزش و اجر بزرگ داده است..

«وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٍ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرَ» خداوند به مردان و زنان مومن باغ‌هایی وعده داده است که جوی‌های از زیر درختان آن جاری است و در آن جاودان خواهند بود و نیز سراهایی پاکیزه در بهشت جاودان به آنان وعده داده است.

انگیزه عبادت‌کننده ترس از عذاب الهی و هراس وی از آتش دوزخ باشد و در تعدادی از آیات قرآن سخن از عذاب سخت الهی و حالات جهنمیان و تهدید کافران و منافقان به دوزخ آمده است. و از این رو عده‌ای از ترس به عبادت و پرستش خدا روی می‌آورند.

¹ - سوره حدید(57)، آیه 16.

² - سوره مائده، (5)، آیه 9.

³ - سوره توبه، (9)، آیه 72.